

СВЕТОСТА НА СПАСИЦА ВИШЕНСКА

ЊА НЕВЕСТИ ТЕ РО@ВА,

Историчарите на уметноста фрескоживописот го сместуваат во времето од крајот на 14 или почетокот на 15 век. Дали е тоа и времето во кое живеела Света Спасица Вишенска? Сеедно каков одговор ќе добиете, но тука секој ќе ви рече дека таа и нејзиниот брат Спасе, се сè уште живи!

Оваа маченица станала светица на чии мошти се грабат девојките од Вишни, да ја допрат нивната светост и да ја почувствуваат нивната чудотворна моќ.

Текст и фото:

Анастас КУШКОСКИ

Ако некаде во светот постои место исполнето со толку волшепство и мистичност, тоа е токму тука, во кањонот на реката Сушица, кај селото Вишни, во Струшко. Тука сè е подредено на митското и магичното. На божественото. А тоа овде зрачи од секоја карпа што високо го надвишила небото. Зрачи од нивната распукана утроба во чија темнина царуваат утките и лилјаците. Зрачи од секоја тревка и цвет што блажено те опиваат. Зрачи од шепотот на росата и од жуборот на таинствената Сушица. Таа што умее часкум да ја снема, да ја проголта дното и однадеж пак да се појави. Тука и месечината може да засветли посилено и од сонцето. А кога и него ќе го снема, пак ќе блесне необична светлина: пламен што патува по небото од еден до друг предел, за да го сокрие длабоко во потсвеста на луѓето.

Навистина, необичен феномен. Феномен, кој според некои сознанија, е единствен на просторот на Македонија, но и пошироко на Балканот. За не-

го, атеистите ќе речат дека е метафизичка појава, а оние посветените на Бога, него го поврзуваат со постоењето и силното дејствување на светиот дух врз овој простор.

Оттука, оваа необична појава се поврзува и со преданието за света Спаса Вишенска како и за нејзиниот брат Спасе, односно за нивното постоење и бесмртност. Станале мит, чија светост одамна е окована меѓу ѕвездите, во вечноста. А тие двајца, биле само протосмртни

души и земски маченици кои живееле во времето на Османлиите. Се верува дека нивните имиња им ги дал народот. Тие биле сираци без родители, заради што свое прибежиште за спасение на душите, побарале во еден манастир кој бил посветен на Свети Спас. Тој се наоѓал недалеку од тука, на ридот Бабуш кај селото Заграчани.

Во доцната антика ридот бил укрепено место што се користело како збег на населението од околните населби. Тука, во неговиот средишен дел и денес постојат остатоци од една поголема градба која најверојатно била ранохристијанска базилика. А, југоисточно од неа, откриена е основа од средновековна црква, односно манастир. Велат, тој бил голем храм, со три камбанарии, чиј одзвон се слушал надалеку. Оттогаш, па сè до денешни дни, останала и песната за нив што ја пеат жителите на овој крај.

Дали тој одзвон им ја открил

трагата на младите маченици, Спасе и Спасица? Којзнае. Сепак, тука ги насетил гонителот, во обид да ги обесчести и потурчи. Но, тие успеале да се измолкнат од злобните раце и да побегнат во дивината. За да ја спасат честа своја, на родот и верата христијанска. Побегнале на две страни, разделувајќи се со тешко срце, но со аманет, така осамени да го дочуваат заветот. Барем едниот од нив, ако преживее. За среќа, преживеале двајцата. Таа, своето скривше го побарала во дивниот предел на кањонот на Сушица, во пештерата: тајна и скришна, високо во карпите. Во неа, света Спасица го минала својот испоснички живот, како божја, земска следбеничка и добротелка.

БАБАЛАК

Денес од она што останало сочувано од забот на времето, во ова некогашно монашко жи-

A NA BOLNI TE ZDRAVJE

веалиште, сведочи сочуваниот дел од вредниот живопис, насликан во карпата. Во олтарниот дел на пештерната црква, односно нејзиниот таван, доминира ликот на света Богородица - (пештерна), со Христос на градите.

Освен неа, тука е претставен и Божјиот Агнец во литургиска композиција со светите архиереи: Св. Василие, Св. Јован Златоуст како и архиѓаконот и првомаченик Стефан. На одделна композиција се насликани Св. Марина, Св. Недела, Св. Текла, потоа светите врачи: Св. Кузман и Св. Дамјан, како и Св. Петка. Судејќи според типолошките особини на нивните монументални ликови, историчарите на уметноста овој фрескоживопис го сместуваат во времето од крајот на 14 или почетокот на 15 век. Дали е тоа и времето во кое живеела Света Спасица Вишенска? Сеедно каков одговор ќе добиете, но тука секој ќе ви рече дека таа и нејзиниот брат Спасе, се сè уште живи!

Откако тие двајца се разделиле, Спасе станал пустиник, талкајќи низ високата гора. Се оддал на аскетски живот, често прогонуван и поганет, дружен со орлите и молњите на Шкала вевчанска, сè додека не се засолнал меѓу карпите во дабовата шума над Вевчани. Така тој станал добротел и заштитник на луѓето. Затоа него, вевчанци ќе го наречат и Бабалак.

Празникот Спасовден е свечен ден за сите христијани, но тука тој има посебно значење. Жителите од овој крај него го поврзуваат и со култот на двајцата маченици и светители. Него, вевчанци го слават дури трипати во годината. Покрај пролетниот, на Вознесение Христово, тие имаат уште два празници - есенски и зимен. Зимскиот празник е воспоставен заради печалбарите, да имаат берикетна година и да ги штити Спасителот, каде и да се. Додека, пак, есенскиот го празнуваат за здравје

СВЕТОСТА НА СПАСИЦА ВИШЕНСКА

на добитокот. Нему, вевчанци му посветиле дури и два храма: "Св. Спас - Горни" и црквата "Св. Спас" - Бела Плоча.

Пештерната црква "Свети Спас" во Вишни, вгнездена во карпите на стотина метри од земјата, чува вековни тајни за маченицата Спасица. Тука и во каменот може да никне живот. Затоа врз него се закоравил дивниот повит што наликува на расплетени коси од некоја скаменета вила. Тој бил единственото растение што допирало до светицата со кое таа се искачувала до небеса, до Бога, заради молитвите. Со него таа ја надвиснувала и бездната на спилите, со солзи во очите, за да ја напои Сушица. Со него го плетела и преплетувала дивото билје, за да ја закити косата. Но, исто така, со него ја ткаела и рубата. Па така, по чкрипезот на дрвениот разбој, братот Спасе дознавал дека е таа тука и дека го кани на вечера. Во тој миг ќе засветли и снопот светлина на небото, за да блесне во очите на благочестивиот намерник.

Никој не знае кога и како се случило земското скончание на младата светителка. Ниедна камбана за тоа не се огласила, и ниту пак некоја црна птица донесла таков абер. И можеби е подобро така. За оние што веруваат во светлината, таа е сè уште жива. Сепак, едно е сигурно, светицата доживеала прекрасна смрт! Онаква каква што посакувала и самата таа во молитвите. Но, што се случило потоа?

СОНИШТАТА

Долго по нејзиното упокојување, нејзините свети мошти чмаеле во темната бездна на пештерата, далеку од очите на Бога и на луѓето, оставени да ги глода невремето и свертот. А нејзиниот милозвучен и божествен глас сè уште лунсал низ пределот на соништата, како раната утка во ноќта, барајќи милост за спокој на душата:

- "Кажи им на вишенци да ми ги соберат коскиве оти немам мир!"

Тој тревожен глас, во една бессона ноќ, ја штрекна во срцето рабина Марија, христијанка од Белица, болежлива и со фатени нозе, но со постојана мисла, во себе, ако каже некому, да не речат, жената споулавела!

Следната вечер, пак истиот глас:

- "Дојди во пештерната црква над Сушица, да ми ги собереш коскиве!"

Тогаш Марија доби чудна сила и заедно со својот брат тргна сред мракот и густежот на Сушица, да ја избави маченицата. И во тој час, додека ги завиткувала моштите во бело асе, да ги носи во црквата во селото, ја облеала радост, бескрајна и силна: нејзиниот чекор станал лесен како од мома, а болната и вкочанета става - небично подвижна и лесна.

Вистинско чудо!

Кога разбрале за тоа вишенци, веднаш побарале да ги пренесат моштите во нивната црк-

ва. Но, беличани не ги давеле, бидејќи Спасица прво ним им се јавила. Сепак, тоа им успеало на девојките од Вишни. Оттогаш тие почиваат тука, во црквата "Св. Атанасие".

Но, луѓето како луѓе, почнале да земаат сите по малку од черепот на Спасица: кој за к'смет, кој за здравје, за радост во куќата и така половина од него бил веќе разземен. Тогаш се нашла некоја жена, Љубинка од Мали Влај, мажена во Вишни. Таа, бидејќи била многу побожна, а и нејзиниот маж бил болен, решила да направи една добрина за светицата. Па така, му порачала на својот татко во Влашко, тамошните мајстори, кувенци, да изработат сребрена маска со ореол. Таа и денес го заштитува нејзиното лице, а моштите се чуваат во дрвеното сандаче што таа го изработила кај овдешните мајстори. Моштите на оваа светица станале вистинска реликвија, а девојките од Вишни љубоморно ги чуваат. Дента пред Спасовден ги пренесуваат во пештерната црква кај Сушица, за да ноќеваат со нив. Тогаш им се исполнуваат сите нивни желби: која нема момче, Господ да ѝ даде што поскоро, на невестите да им даде рожба, а на болните здравје!

Ете така оваа маченица станала светица на чии мошти се грабат девојките од Вишни, да ја допрат нивната светост и да ја почувствуваат нивната чудотворна моќ. Така со години, откако светлината зрачи на небесата и во срцата на благочестивите луѓе што веруваат во неа.